

УДК 334.657.6

Гевлич Л.Л., к.е.н., доцент, ДонНУ імені Василя Стуса

Гевлич І.Г., к.т.н., доцент, ДонНУ імені Василя Стуса

ВИКОРИСТАННЯ АУДИТУ ЯК НАПРЯМОК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МАЛОГО БІЗНЕСУ

В умовах існуючої економічної кризи вітчизняні суб'єкти господарювання намагаються оптимізувати витрати. У випадку невеликих підприємств це проявляється у намаганнях скоротити, перш за все, невиробничі витрати. У цьому сенсі багатьом підприємцям витрати на організацію контролю можуть здатися зайвими, а доцільність залучення експертів для проведення фінансової діагностики бізнесу навіть не розглядається. Численні сучасні дослідники проблеми підвищення ефективності діяльності вітчизняних малих підприємств також не вважають за можливе розглядати контрольні процедури як засіб оптимізації діяльності підприємств малого бізнесу, що робить тему дослідження актуальною та такою, що має практичну значущість.

У роботі розглянуто критерії ідентифікації суб'єктів малого підприємництва за національним законодавством, роль малих підприємств у національній економіці України, напрями державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва, зокрема, спрощення складу фінансової звітності. Доведена необхідність та економічна доцільність організації контролю на підприємствах, наведені законодавчі вимоги та відповідальні за це особи. Надано поняття незалежного зовнішнього аудиту за законом України «Про аудиторську діяльність», приклади аудиторських послуг, випадки обов'язкового проведення щорічного аудиту фінансової звітності. Сформульовані висновки щодо можливості використання незалежного аудиту при підвищенні ефективності діяльності підприємств різних груп в сфері малого бізнесу. Досліджено поняття внутрішнього аудиту, наведені приклади складових системи внутрішнього контролю – середовища контролю та заходів контролю. Розглянуто сутність, необхідність, роль інвентаризації на підприємстві, випадки обов'язкового її проведення. Сформульовані висновки за результатами дослідження. Визначені напрями подальших досліджень.

Ключові слова: суб'єкт малого підприємництва, контроль, внутрішній аудит, незалежний зовнішній аудит, інвентаризація, ефективність.

(Рис.0, Табл. 0, Літ. 14)

Гевлич Л.Л., Гевлич І.Г.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АУДИТА КАК НАПРАВЛЕНИЕ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ МАЛОГО БИЗНЕСА

В условиях существующего экономического кризиса отечественные субъекты хозяйствования стараются оптимизировать расходы. В случае небольших предприятий это проявляется в попытках сократить, прежде всего, непроизводственные расходы. В этом смысле многим предпринимателям расходы на организацию контроля могут показаться излишними, а целесообразность привлечения экспертов для проведения финансовой диагностики бизнеса даже не рассматривается. Многочисленные современные исследователи проблемы повышения эффективности деятельности отечественных малых предприятий также не считают возможным рассматривать контрольные процедуры как средство оптимизации деятельности предприятий малого бизнеса, что делает тему исследования актуальной и имеющей практическую

значимость.

В работе рассмотрены критерии идентификации субъектов малого предпринимательства по национальному законодательству, роль малых предприятий в национальной экономике Украины, направления государственной политики в сфере развития малого и среднего предпринимательства, в частности, упрощение состава финансовой отчетности. Доказана необходимость и экономическая целесообразность организации контроля на предприятиях, приведены законодательные требования и ответственные за это лица. Представлено понятие независимого внешнего аудита в соответствии с законом Украины «Об аудиторской деятельности», примеры аудиторских услуг, случаи обязательного проведения ежегодного аудита финансовой отчетности. Сформулированы выводы о возможности использования независимого аудита при повышении эффективности деятельности предприятий различных групп в сфере малого бизнеса. Исследовано понятие внутреннего аудита, приведены примеры составляющих системы внутреннего контроля - среды контроля и мероприятий контроля. Рассмотрены сущность, необходимость, роль инвентаризации на предприятии, случаи обязательного ее проведения. По результатам исследования сформулированы выводы. Определены направления дальнейших исследований.

Ключевые слова: субъект малого предпринимательства, контроль, внутренний аудит, независимый внешний аудит, инвентаризация, эффективность

Gevlych L., Gevlych I.

USING THE AUDIT AS THE DIRECTION OF IMPROVING THE EFFICIENCY OF SMALL BUSINESS

In terms of the current economic crisis, domestic economic agents are trying to optimize costs. In the case of small businesses is evident in efforts to reduce non-production costs. In this sense, the costs of organizing controls may seem unnecessary, and expediency attracting experts for financial diagnostics business is not considered. Many modern researchers the problem of increasing the efficiency of local small businesses do not consider the control procedures as a tool of optimization of small businesses. That is why the theme of the research is relevant and has practical significance.

This article examines the criteria for the identification of small businesses under national legislation, the role of small enterprises in the national economy of Ukraine, the directions of the state policy in the sphere of small and medium enterprises, including simplification of financial reporting. The article demonstrated the necessity and economic feasibility of control in enterprises, legal requirements and are responsible for that person. Provided concept independent external audit by the law of Ukraine "On Auditing", examples of audit services, cases of mandatory annual audit of financial statements. The research formulated conclusions about the possibility of using independent audit at increased efficiency of different groups' enterprises in small businesses. The article is researched the concept of internal audit, examples of components of the internal control system - environment monitoring and control measures. The article consider the essence of necessity, the role of inventory in the enterprise, cases mandatory, conclusions of the study and directions for further research.

Keywords: small businesses, control, internal audit, independent audit, inventory, efficiency.

Постановка проблеми. В умовах існуючої економічної кризи вітчизняні суб'єкти господарювання намагаються оптимізувати витрати. У випадку невеликих підприємств

це проявляється у намаганнях скоротити, перш за все, невиробничі витрати. У цьому сенсі багатьом підприємцям витрати на організацію контролю можуть здатися зайвими, а доцільність залучення експертів для проведення фінансової діагностики бізнесу навіть не розглядається.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Численні сучасні дослідники проблеми підвищення ефективності діяльності малих підприємств, серед яких Л. Боцьора, Т. Янчук, С. Кречотун, О. Поліщук, О. Тимченко та інші [1-5], також не розглядають контрольні процедури в якості засобу оптимізації діяльності підприємств малого бізнесу, що робить тему дослідження актуальною та такою, що має практичну значущість.

Метою дослідження є визначення можливості залучення внутрішнього та зовнішнього аудиту вітчизняними суб'єктами малого підприємництва в якості інструменту підвищення ефективності їхньої діяльності.

Результати досліджень. Відповідно до нормативних документів, що регулюють ведення підприємницької діяльності в Україні, суб'єктами малого підприємництва є фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України, а також юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [6]. В рамках даного дослідження будуть розглядатися юридичні особи – так звані малі підприємства.

Більшість країн світу усвідомлює, що малі підприємства є основою та індикатором сильної і сучасної економіки. В Україні малий бізнес є лідером з обсягів реалізації: за підсумками 2013 р. частка малих підприємств у структурі вітчизняного підприємництва становила 94,3%, з яких торгівля та сфера послуг (ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку) - понад 50% від загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) [7]. Малі підприємства є основними платниками податків та основними роботодавцями України: у 2013 р. представники малого бізнесу заплатили в державну казну понад 90% податків - близько 235 з 260 млрд. грн., а серед працевлаштованих українців на невеликі компанії працює від 75% до 78% [8]. Тому наша держава зацікавлена у розвитку малого підприємництва.

Основними напрямками державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва за Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [9] є:

- удосконалення та спрощення порядку ведення обліку в цілях оподаткування;
- запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва;
- залучення суб'єктів малого підприємництва до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм, здійснення постачання продукції (робіт, послуг) для державних та регіональних потреб;
- забезпечення фінансової державної підтримки малих і середніх підприємств шляхом запровадження державних програм кредитування, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами тощо;
- сприяння розвитку інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва;

- гарантування прав суб'єктів малого і середнього підприємництва під час здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності;
- сприяння спрощенню дозвільних процедур та процедур здійснення державного нагляду (контролю), отримання документів дозвільного характеру для суб'єктів малого і середнього підприємництва та скороченню строку проведення таких процедур;
- організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого і середнього підприємництва;
- впровадження механізмів сприяння та стимулювання до використання у виробництві суб'єктами малого і середнього підприємництва новітніх технологій, а також технологій, які забезпечують підвищення якості товарів (робіт, послуг).

Тим не менше, стосовно організації контролю малі підприємства підкоряються загальним вимогам: стаття 19 Господарського кодексу України встановлює державний контроль і нагляд за господарською діяльністю будь-якого суб'єкта господарювання, зокрема, за станом і достовірністю бухгалтерського обліку і звітності: «Усі суб'єкти господарювання, відокремлені підрозділи юридичних осіб, виділені на окремий баланс, зобов'язані вести первинний (оперативний) облік результатів своєї роботи, складати та подавати відповідно до вимог закону статистичну інформацію та інші дані, визначені законом, а також вести (крім громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які провадять господарську діяльність і зареєстровані відповідно до закону як підприємці) бухгалтерський облік та подавати фінансову звітність згідно із законодавством» [6]. Відповідно до Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» метою ведення бухгалтерського обліку є «надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства» [10]. Подібна інформація формує фінансову звітність підприємства в складі балансу (звіту про фінансовий стан), звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід), звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал і приміток, а згідно із Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» [11] для малих підприємств звітність скорочується до двох форм – балансу та звіту про фінансові результати.

Дана звітність є основним джерелом інформації для зовнішніх користувачів - потенційних інвесторів і кредиторів, потенційних і реальних контрагентів - постачальників і покупців, фіскальних органів, органів статистики і т.д., але може прислужитися й для внутрішніх користувачів - менеджерів і власників суб'єкта господарювання при необхідності мати загальну картину щодо стану справ при ідентифікації проблеми з метою поліпшення фінансових результатів, зміцнення конкурентної позиції тощо.

Але прийняття ефективних управлінських рішень можливе тільки за умов достовірності та повноти такої звітності, тобто при організації такої облікової системи, яка або не дозволяє помилкам чи навмисним викривленням даних з'явитися, або виявляє їх на етапі обробки інформації, не дозволяючи потрапити у фінансову звітність. Таке можливе тільки при організації системи контролю на підприємстві. Спотворення інформації про підприємство призводить до невірної інтерпретації подій і загрожує негативними явищами як для підприємства, так і для його бізнес-оточення незалежно від того, викликане спотворення ненавмисною помилкою або навмисною фальсифікацією. Так, помилки, зроблені бухгалтерами підприємства при розрахунку податку на прибуток випадково, через неухважність або брак знань, або ж зроблені навмисно, для зниження величини грошових коштів, які відраховуються до бюджету, призведуть до однакових результатів - спотворення величини заборгованості з податку і, як наслідок, штрафу,

який, в свою чергу, зменшить прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства. Інший приклад: укладачі звітності можуть спеціально завищувати вартість майна підприємства та його прибуток і занижувати величину заборгованості перед постачальниками і за банківською позикою в балансі, щоб підвищити інвестиційну привабливість підприємства. Треті особи, які базували рішення на спотвореній інформації, будуть невдоволені неотриманням очікуваного прибутку, несвоєчасним поверненням кредиту, несплатою заборгованості. Як результат, акціонери і інвестори покинуть підприємство, фінансові установи та контрагенти в подальшому не матимуть з ним справи. Тобто, сфальсифікувавши звітність, підприємство отримає короткочасну вигоду, але втратить довіру в бізнесовому оточенні, буде змушене заплатити штрафи і, як наслідок, втратить свої конкурентні позиції.

Таким чином, можна зробити висновок, що організація системи контролю, яка не допустить викривлень інформації, або своєчасно їх виявить і усуне, є найважливішим завданням менеджменту підприємства. І в цьому сенсі ми говоримо про систему внутрішнього та незалежного (зовнішнього) аудиту, який в широкому сенсі слова є перевіркою інформації про суб'єкт господарювання з метою виявлення її викривлень.

За законом України «Про аудиторську діяльність» аудитом є «перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів» [12].

Проведення щорічного аудиту є обов'язковим для суб'єктів господарювання, в діяльності яких зацікавлене широке коло осіб, зокрема:

- для підтвердження достовірності та повноти річної фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності публічних акціонерних товариств, підприємств-емітентів облігацій, професійних учасників ринку цінних паперів, фінансових установ та інших суб'єктів господарювання, звітність яких відповідно до законодавства України підлягає офіційному оприлюдненню, за винятком установ і організацій, що повністю утримуються за рахунок державного бюджету;

- для перевірки фінансового стану засновників банків, підприємств з іноземними інвестиціями, публічних акціонерних товариств (крім фізичних осіб), страхових і холдингових компаній, інститутів спільного інвестування, довірчих товариств та інших фінансових посередників;

- для емітентів цінних паперів, які здійснюють публічне розміщення, та похідних (деривативів), а також при отриманні ліцензії на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів.

- в інших випадках, передбачених законодавством.

В даний перелік малі підприємства не входять, але в ряді випадків суб'єкти малого підприємництва самі ініціюють перевірку фінансової звітності. Наприклад, потенційний інвестор вимагає гарантії достовірності звітності, або банк погоджується надати позику тільки при наявності підтвердження інформації, або підприємство в рамках судового процесу відстоює своє добре ім'я. Залучення незалежного аудитора в таких випадках здатне допомогти підприємству в досягненні його цілей. Крім того, мале підприємство може скористатися аудиторськими послугами з ведення чи відновлення бухгалтерського обліку, отримання консультацій з питань бухгалтерського обліку та фінансової звітності, експертизи і оцінки стану фінансово-господарської діяльності, інших видів економіко-

правового забезпечення господарської діяльності суб'єктів господарювання, щоб змінити в кращу сторону свою конкурентну позицію.

За результатами дослідження Фонду Фрідріха Наумана «За Свободу» малі та середні підприємства в Україні можна розділити на п'ять груп [13]:

1) бізнес для прожитку (Subsistence businesses) - самозайняті підприємці та мікропідприємства, єдиною метою яких є генерування доходу, достатнього лише для особистого проживання власників бізнесу;

2) фрілансери (Freelancers) - самозайняті люди, діяльність яких має немасштабовану бізнес-модель: журналісти, письменники, вчені, дизайнери, фотографи тощо;

3) «застрягли» компанії (Stuck-in-the middle companies) - підприємства, які мають масштабовану бізнес-модель, але не зростають через брак бажання або через бар'єри, які перешкоджають, наприклад, компанії-виробники, торгові компанії, підприємства сфери послуг тощо;

4) інноваційні зростаючі компанії (Innovative growing companies) - підприємства, які мають масштабовану бізнес-модель (використовують ринкові, продуктові або виробничі інновації), щоб зростати та масштабувати бізнес;

5) псевдосамозайняті (Pseudo self-employed) - люди, які мають правовий статус «самозайнятих», але насправді не виступають в якості підприємців:

- приватні підприємці, які працюють як співробітники підприємств, оскільки не змогли перетворити свої послуги в належний бізнес;

- співробітники, які фактично не мають наміру сформувати свій бізнес, але реєструються підприємцями з метою ухилення від сплати податку на доходи і внесків на соціальне страхування або для того, щоб обійти регулювання зайнятості;

- люди, які займаються податковим шахрайством і відмиванням грошей, взагалі не проводячи серйозної бізнес-активності.

Саме для груп 3 та 4 – «застрягли» компанії та інноваційні зростаючі компанії – використання досвіду незалежних аудиторів щодо вирішення стратегічних проблем розвитку є найбільш доцільним.

Якщо вважати зовнішнім аудит, що проводиться аудиторськими фірмами або незалежними аудиторами при наявності відповідного сертифіката, регламентується законодавчо і професійно Аудиторською Палатою України, здійснюється за плату згідно з контрактом, то внутрішнім аудитом можна назвати організовану на підприємстві в інтересах його керівництва і власників, регламентовану внутрішніми нормативними документами систему контролю за дотриманням встановленого порядку ведення обліку, складання та подання звітності. Такий аудит провадиться працівником (окремим відділом) підприємства та є обов'язковим для будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності.

У широкому сенсі слова внутрішній контроль (аудит) - це незалежна оцінка відповідності діяльності підприємства поставленим цілям. Згідно із Законом «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [10] відповідальність за організацію внутрішнього контролю, як і всього бухгалтерського обліку, несуть власники або уповноважений орган (посадова особа), який здійснює керівництво підприємством відповідно до законодавства та установчих документів. Прикладами задач системи внутрішнього контролю (аудиту) підприємства можуть бути забезпечення стабільного та ефективного функціонування підприємства, дотримання внутрішньогосподарської політики, забезпечення збереження і раціонального

використання ресурсів, точності і повноти бухгалтерських записів, своєчасної підготовки звітності.

Система внутрішнього контролю (аудиту) містить середовище контролю як організацію діяльності посадових осіб, що в змозі забезпечити виконання поставлених завдань, і заходи контролю як процедури щодо виявлення відхилень у функціонуванні систем підприємства.

Середовище контролю представлено, наприклад, організаційною структурою підприємства, методами управління, розподіленням функцій, обов'язків, відповідальності, кадровою політикою. Прикладами заходів контролю є інвентаризація як перевірка відповідності фактичної наявності цінностей на певну дату їх обліковим записам; експертиза документів як формальна, арифметична, хронологічна перевірка достовірності первинних документів і звітності; перевірка законності здійснених господарських операцій, правильності функціонування автоматизованих інформаційних систем, дотримання графіка документообігу як оптимального шляху проходження первинного документа підприємства від моменту його складання і до архівації; порівняння результатів діяльності підприємства із запланованими показниками. За результатами контрольних перевірок керівництво підприємства приймає рішення щодо усунення негативного впливу на діяльність господарюючого суб'єкта.

Таким чином, організована на підприємстві система внутрішнього контролю (аудиту) вирішує завдання перевірки якості звітної інформації та пошуку шляхів оптимізації діяльності. Керівництво підприємства зобов'язане організувати середу контролю, передбачити і систематично здійснювати заходи контролю.

Що стосується такого заходу контролю як інвентаризація, його організація потребує особливої уваги з боку керівництва підприємства. В першу чергу, це обумовлено важливістю даного прийому як найбільш дієвого інструменту встановлення фактичної наявності майна підприємства і стану його фінансових зобов'язань, як основного способу контролю за збереженням товарно-матеріальних цінностей. З іншого боку, держава ретельно регламентує процес проведення інвентаризації на підприємствах. У статті 10 Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» зазначено: «Для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства зобов'язані проводити інвентаризацію активів і зобов'язань, під час якої перевіряються і документально підтверджуються їх наявність, стан і оцінка» [10].

Наказом Міністерства фінансів України № 879 від 2 вересня 2014 року затверджене Положення про інвентаризацію активів і зобов'язань, що визначає порядок проведення інвентаризації та оформлення її результатів усіма юридичними особами незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності.

Інвентаризація дуже важлива для підприємства, бо завдяки їй забезпечується виявлення фактичної наявності активів та перевірка повноти відображення зобов'язань, коштів цільового фінансування, витрат майбутніх періодів; установа лишку або нестачі активів шляхом зіставлення фактичної їх наявності з даними бухгалтерського обліку; виявлення активів, які частково втратили свою первісну якість та споживчу властивість, застарілих активів, активів, що не використовуються, невикористаних сум забезпечення; виявлення активів і зобов'язань, які не відповідають критеріям визнання. Проведення інвентаризації є обов'язковим у наступних випадках:

- перед складанням річної фінансової звітності;
- у разі передачі майна державного підприємства або бюджетної установи в оренду, приватизації майна державного підприємства, перетворення, передачі державного

підприємства (його структурних підрозділів) або бюджетної установи до сфери управління іншого органу управління;

- у разі зміни матеріально відповідальних осіб, керівника колективу;
- у разі встановлення фактів крадіжок або зловживань, псування цінностей;
- за судовим рішенням або на підставі належним чином оформленого документа органу, який відповідно до закону має право вимагати проведення такої інвентаризації;
- у разі техногенних аварій, пожежі чи стихійного лиха;
- у разі припинення підприємства;
- у разі переходу на складання фінансової звітності за міжнародними стандартами;
- в інших випадках, передбачених законодавством [14].

Суб'єкти малого підприємництва зобов'язані проводити інвентаризацію активів і зобов'язань, як мінімум, перед складанням річної фінансової звітності.

Висновки. За результатами дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Внутрішній контроль (аудит) як система забезпечення достовірності даних фінансової звітності є обов'язковим для всіх суб'єктів господарювання в Україні.
2. Відповідальність за організацію внутрішнього контролю несуть власники або уповноважений орган (посадова особа), який здійснює керівництво підприємством.
3. Інвентаризація активів і зобов'язань регламентується на загальнодержавному рівні, є обов'язковою процедурою підготовки фінансової звітності будь-якого суб'єкта господарювання і дієвим інструментом виявлення резервів скорочення втрат.
4. Залучення незалежного фінансового експерта-сертифікованого аудитора, не будучи обов'язковим для малих підприємств, виступає способом ідентифікації і вирішення виникаючих проблем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боцьора Л.О. Фінансовий механізм розвитку малого підприємництва в Україні: дис. ... канд. ек. наук: 08.00.08 / Боцьора Людмила Олександрівна. – Львів, 2015. – 272 с.
2. Янчук Т.В. Економічний механізм впровадження інформаційних технологій на підприємствах малого та середнього бізнесу: дис. ... канд. ек. наук: 08.00.04 / Тетяна Василівна Янчук. – Хмельницький, 2015. – 271 с.
2. Долгальова О.В. Питання розвитку малого бізнесу в Україні / О.В. Долгальова, В.В. Девятка. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Evkpi/2009/52.pdf.
3. Кречотун С.А. Проблеми управління конкурентоспроможністю підприємств малого бізнесу / С.А. Кречотун // Збірник наук. праць Луцького нац. технічн. ун-ту. Ек. науки. Серія “Економіка та менеджмент”. – Випуск 9 (34). Ч. 1. – Луцьк, 2012. – С. 171-181.
4. Поліщук О.В. Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні / О.В. Поліщук, В.В. Цимбал [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://jrnl.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/view/392/0>.
5. Тимченко О.І. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в регіонах України / О.І. Тимченко [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4135>.
6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV станом на 10.09.2016 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
7. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

8. Мельниченко А. 10 фактов о малом и среднем бизнесе в Украине / А. Мельниченко. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://hyser.com.ua/business_and_finance/10-faktov-o-malom-i-srednem-biznese-v-ukraine-59204.

9. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI станом на 10.09.2016 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4618->

10. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV станом на 10.09.2016 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

11. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва»: наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39 станом на 10.09.2016 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00>.

12. Про аудиторську діяльність: Закон України від 22.04.1993 р. № 3125-XII станом на 10.09.2016 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>.

13. На шляху до сучасної державної політики у сфері малого та середнього бізнесу в Україні: дослідження Фонду Фрідріха Наумана «За Свободу». [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://fnst.org/sites/default/files/uploads/2016/08/01/smeinukraineukrfinal.pdf>

14. Положення про інвентаризацію активів і зобов'язань: наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14>.